ՓՈՒՂԶ

ԹԻՒ 1215 — ՇԱԲԱԹ — 1877 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1

ԱԶԳԱՅԻՆ

Երկու եկեղեցական Հարք, վարդապետ մը և քահանայ մը, Գումգափուի մայր եկեղեցւոյ Թաղական խորհրդոյ անդամ ընտրուած էին այս օրերս. սակայն ազգային վարչութիւնը չվաւերացոյց նոցա ընտրութիւնը՝ անշուշտ նկատելով թէ մեր եկեղեցական Հարք արդէն իրենց յատուկ գործ և պաշտօն ունին, և սահմանադրութիւնը տրամադրած է նոցա համար՝ եկեղեցական երեսփոխանութիւն, և կրօնական ժողովոյ ու դատաստանական խորհրդոյ անդամակցութիւն։ Հերի՛ք է, եթէ մեր եկեղեցական Հարք իրենց յատկացեալ այս և ուրիշ պաշտօնները ըստ արժանւոյն կատարեն։ Աշխարհական գործոց հոգերը թո՛ղ աշխարհականք բառնան։ Այսպէս աշխատութեանց բաժանման օգտաւէտ սկզբունքն ալ յարգուած կըլլայ։

—

Փարիզէն սեպտ. 16 թուով առ մեզ ուղղեալ նամակ մ՚առինք երէկ։

Խիստ մեծ ցաւով կարդացինք յիշեալ նամակին մէջ հետևեալ տխուր տողերը։

«Խե՛ղճ Պասմաճեան. ա՛յն ազնիւ ե-
«ռիտասարդը, Պ. Գառնիկ Պասմաճեան
«այլ ևս չկայ. ամսոյս 15 ին կնքեց իւր
«մահկանացուն. արդարև սոյն երիտա-
«սարդի մահ խիստ ցաւ տուաւ տեղ-
«ւոյս ազգայնոց. դեռ 22 տարեկան
«էր. վարուք՝ բարուք՝ հանճարով և
«տաղանդով շատերուն ծանօթ. մինչև
«իսկ օտար արհեստակիցներուն նախան-
«ձը շարժած էր։ Նորա հանճարոյ գիւ-
«տից վրայ արդէն փունջի 1472 թիւ
«թերթով գրած ու խօսած եմ, և ա-
«ւելորդ կհամարիմ կրկնել»։

Այս վաղամեռիկ հանճարաւոր երիտասարդին մահուան վրայ եղերերգ մը գրած է՝ փարիզ բնակող երևելի վաճառական մեծ. Աղա Մ. Թօթվանեանի վեսայ մեծ. աղա Խաչատուր Ներսէսեանց Թէհրանցի, զոր քիչ մը յետոյ պիտի հրատարակեմք։

Փարիզէն ուրիշ նամակ մ՚ալ առած եմք, Մուրատեան վարժարանի խնդրոյն վրայ, բաւական խնամով և եռանդեամբ գրուած։ Պիտի հրատարակեմք առաջիկայ առթիւ, յուսալով որ Պատրիարքարանի ուշադրութեան կարժանանայ։

—

Կարինէն սեպտ. 11 թուով հետևեալն կգրեն մեզ։

«Վիճակնիս օրէ օր կնեղնայ ու կծանրանայ. գործերն մեռած են. վաստակ և առուտուր չկայ. արհեստներն լքեալ են. ցորեն, գարի, ալիւր և այլն, օր ըստ օրէ կսղնան. ներկայ պատերազմին պատճառաւ այս տարի դաւառներէն առուծախսի համար այնչափ մարդ չեկաւ. գործաւոր՝ արհեստաւոր և վաճառական, ամենքն ալ ձեռն ի ծոց ներկայիս անձկութիւնը կհոգածեն. եթէ պատերազմն ձմեռն ալ երկարաձգի՝ այն ատեն մեր բանը կլմննայ։ Կպատմեն, թէ հայ ընտանիք բաղումք թշուառ ու անխնամ մնալով, սկսած են վաճառել իրենց տան կարասիքն ու կանացի զարդերն և օրական հացագին հայթայթել. խիստ խեղճերէն ոմանք մեծատանց տուներն ստնտու մտած են, և ոմանք ալ աստանդ օրապահիկ հացի կաշխատին։ Կըսեն, թէ շրջակայ գիւղերու հայ հողագործաց շատերն որոշած են, առաջիկայ գարնան (եթէ պատերազմը տևէ) ամբոլ արջառնին և մշակութեան գործիքներն ծախել, արտերն խոպան ձգել և սերմունքն միամեայ ուտելիք հանդերձել»։

Կարինէն ուրիշի մը գրուած նամակէ մ՚ալ հետևեալ լուրերը կքաղեմք։

«Ըստ ծանուցման լրագրաց՝ օսմանեան երեսփոխանական նոր ընտրութեանց համար, ինչպէս ամեն գաւառ, նոյնպէս հոս ալ հրահանգ եկած է կեդրոնէն։ Ընտրութիւնն այս տարի ալ անցելոյն պէս գաւառական ընդհանուր ժողովը պիտի կատարէ։ Ուստի այս միջոցիս շատ ազգասէրներ երևան ելած՝ պարզ մտօք, միամիտ սրտիւ, կատարեալ հաւատով և ամենայն երկիւղածութեամբ զԱռաջնորդը կխնկարկեն՝ նորա շնորհիւ երեսփոխանութեան արժանանալու յուսով։ Սակայն քաջայոյս եմք, թէ նախորդ երեսփոխանք (Դանիէլ և Համազասպ էֆէնտիք) նորէն կընտրուին, որք ամենայն գովելի ձրիւք օժտեալ՝ ստուգիւ լիովին արժանի են այդ պաշտօնին ու պատուոյն. մանաւանդ անցելոյն փորձով թէ՛ կառավարութիւնը և թէ՛ ազգը լաւ կշռեց սոցա տաղանդն ու արժանիքը։

«Մուշէն հոս եկող ճամբորդաց պատմութեան նայելով՝ Մշոյ վանահայր գեր. Մամբրէ սրբազան վանահայրութենէ հեռաժարեր և Մուշ իւր տունը քաշուեր է, մէկերկու վարդապետաց պատճառաւ՝ որոց հետ վարուիլ անկարելի կըլլայ ելեր։

«Որովհետև դեռ քննութիւն չկայ, յայտնի չգիտցուիր, թէ յանցաւորն ո՞վ է. –վարդապե՞տք են, թէ վանահայրը։ Պատրիարքարանը հարկաւ իմացած է, և պարտուպատշաճը կտնօրինէ, ի՛նչ որ Մըշոյ հռչակաւոր վանքին օգուտն ու շահը կպահանջէ։»

—

Ահաւասիկ, վերը յիշուած եղերերգն։ Աւա՛ղ է մեզ, սգաւորացս զի՛նչ այս կսկիծ. Անդորը մեր սիրտ վարակեցաւ դառնակսկիծ.
Աշխարհայինք կարծեն թէ են երկայնակեաց.
Տեսէ՛ք, զիա՛րդ երիտասարդն կեանս փոխեաց,
Ի քսաներորդ և յերկրորդում ամ հասակի
Բարձաւ ի մէնջ, և փոխեցաւ. յայսմ աշխարհի
Եթող մեծ ցաւ՝ իւր ընտանեաց և ազգայնոց,
Ցոյս սգալի, յոյժ տխրալի, յամենայնի։
Մեծ է կորուստն, եթէ ուշով նկատեսցուք.
Ազգատոհմին զարդ, և ծնողացն էր ցուպ ու նեցուկ.
Տացէ Երկին՝ Ծերունի հօրն մխիթարանք,
Եղբօրն և քերց և ընտանեացն մեծ սփոփանք։
Եկա՛յք, եղբա՛ք, ողբս երգեսցուք արտասուալից,
Լիցուք և մեք ծերունի հօրն ցաւակից.
Ո՛չ ևս է, ազնիւ որդին հանճարաշան,
Մեկնեցաւ վաղ յաստի կենաց Գառնիկ Պասմաճեան։
Մաղթեսցուք, զի դասեսցի նա ընդ արդարս,
Անմահ կացցէ անուն նորին ընդ յաւիտեանս.
Մաղթեսցուք, զի շատք այսպէս աշխուժոտ,
Ցարիցե՛ն յազգիս մերում մեծակարօտ։

Խաչատուր Ներսէսեանց Թէհրանցի

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Օգոստ. Սուլթանը երէկ Մէճիտիյէ մզկիթին մէջ աղօթեց։ Այս անգամ ալ ներկայ էին Պօլսոյ երկրորդ շրջանակին առաջին և երկրորդ վաշտերը։ Նորին վեհափառութիւնը յատկապէս բարեւներ ղրկեց և գոհունակութիւն յայտնեց. և միանգամայն 200 հատ 100 նոց թղթադրամ շնորհեց՝ իրենց նուագարանաց պակասը լրացնելու համար։

— Օգոստ. Սուլթանը ծանրագին տուփ մը ընծայեր է պարսից դեսպան Միրզա Մօհսին Խանին, Պայրամի տօնին շնորհաւորութեան համար Նորին վեհափառութեան ներկայացած ատենը։

— Կայսերական հրամանաւ որոշուեր է, պատերազմի և հիւանդանոցաց մէջ մեռնող զօրաց ամբողջ թոշակն նոցա ընտանեաց յատկացուներ, մինչև որ այս կարգի զօրաց ընտանեաց համար պէտք եղած թոշակներն սահմանուին ըստ օրինի։

— Վագբթի ծանուցեր են, թէ Իսմայիլ աղայի հրամանատարութեամբ ցորենաբարձ նաւ մը Սեւ-ծովէն մայրաքաղաքս եկած ատեն, ռուս շոգենաւ մը տեսնելով զայն՝ գրաւեր է. բայց տարած ատեննին օսմանեան զրահաւոր մը հանդիպելով՝ կրակ բրեր է ռուսին վրայ և ընկղմեր է զայն, ու յիշեալ նաւը ճողոպրեր է։ Այսու ամենայնիւ, Վագբթ հարկ կհամարի՝ պաշտօնական տեղեկութեան սպասել առ իստուգութիւն։

— Թէքիրտաղի համարակալն և այլ ոմանք հարցաքննութեան ենթարկուեր են, հաստատուն նշաններ երեւելով թէ անհաւատարիմ գտնուած են իրենց պաշտօնավարութեան մէջ։

— Քանի մ՚օրէ հետէ զրոյց կայ, թէ նախկին մեծ եպարքոս Մահմուտ Նէտիմ փաշա մեռած է. բայց անհիմն է։

— Աթէնքի մէջ պատրաստուած եր-

կու մնտուկ ծուատ և կապ մայրաքաղաքս ղրկուեր է, օսմանեան վիրաւորաց համար։

—Բումէլիի գաղթականաց մէջէն 100–150 կարող անձինք Հայտար-փաշայի հիւանդանոցը ղրկուեր են, ի սպասարկութիւն։

— Օգոստ. Սուլթանը 500 հատ հարիւրնոց թղթադրամ նուիրեր է նախորդ Շէյխ-իւլ-իսլամ Հասան Խայրուլլահ էֆէնտիի։

— Ցունաստանի կառավարութիւնը Իտալիոյ հետ բանակցեր է դաշնակցութիւն հաստատելու համար. սակայն Իտալիա չէ հաւաներ։ Այս վերջինն ալ մօտերս զբաղած է զինուորական պատրաստութեամբ։

— Պպարդայի մէջ հրդեհ պատահեր, և 50 տուն մոխիր դարձեր են։

— Մայրաքաղաքս գտնուող գաղթականաց թիւն՝ 25 հազար է եղեր։

— Մայրաքաղաքիս զինուորական հիւանդանոցաց մէջ 15000 վիրաւոր կայ եղեր, ըստ Իզմրան լրագրոյն։

— Վիէննայի նախորդ դեսպան Ալէքս փաշա դեռ աստիճանազուրկ եղած չէ։ Դարձեալ հրաւիրուեր է Պոլիս ի դատ. բայց կըսուի թէ նա արդէն Ամերիկա խոյս տուած է Փարիզէն։ Ալէքս փաշայի ընթացից վրայ ուրիշ անդամ բաւական ծանօթութիւն տուած եմք։

— Դանուբի նախորդ ընդհանուր հրամանատար Մէհմէտ Ալի փաշա, Հէզարկրատի նախորդ հրամանատար Ահմէտ-Էյուպ փաշա, և նոյն բանակին սպայակուտի նախագահ Ռիֆաթ փաշա՝ հինգշաբթի օրը մայրաքաղաքս եկան։ Մէհմէտ Ալի փաշա՝ ուղղակի կայսերական պալատը գնաց։

— Շիբկայի օսմանեան բանակէն 10 ի չափ պուլղարք հինգշաբթի օրը մայրաքաղաքս բերուեցան։

— Սաքսոնիոյ ազգային ժողովոյ նախագահն՝ որ քանի մը բժշկուհի բերած է Պոլիս օսմանեան վիրաւորաց համար, մեծ Եպարքոսին և արտաքին գործոց նախարարին հետ տեսնուեցաւ վսեմ. Նուրեան էֆէնտիի առաջնորդութեամբ, և մեծ յարգանօք ընդունուեցաւ։

— Տիեարպէքիրի նախորդ կուսակալ Ահմէտ փաշա մայրաքաղաքս եկաւ։

— Դարձեալ լուր կայ, թէ օգոստ. Սուլթանը խատըմ-քէօյի ամրութիւնները, կամ մինչև Էտիրնէ ուղևորութիւն մը պիտի ընէ. և թէ արդէն երկաթուղւոյն ընկերութիւնը պէտք եղած պատրաստութիւններն ըրեր է, 1 միլիոն ֆրանգի չափ դումար մը վճարելով։

— Աֆղանիստան ղրկուող Ահմէտ Խուլուսի էֆէնտի յաջողեր է իւր պաշտօնը կատարել. այն է՝ Աֆղանիստանի և Անգղիոյ մէջ եղած ցրտութիւնը փարատեր, և զԱֆղանիստան՝ որ Ռուսիոյ հետ աղէկ էր, Անգղիոյ հետ բարեկամացուցեր է։

— Մօտերս Միտիլլիի Այա-Սու գիւղին մէջ հրդեհ պատահիլն ծանուցած եմք։ Վերջին տեղեկութեանց նայելով, 810 տուն այրեր է, մինչդեռ բոլոր գիւղը 1000ի չափ տուն կպարունակէ. շուկայն ալ՝ ուր 99 խանութ կայ եղեր, բոլորովին մոխիր դարձեր է. ասոնցմէ զատ, 22 ձիթախիւղի գործարան, և 300 հազար օխայ ձիթապտուղ հրոյ ճարակ եղեր են, ինչպէս նաև յունաց վարժարանին և եկեղեցեաց մէկուն շրջակայ տեղուանքը։ Բոլոր վնասը 25 միլիոն ղրուշ կհաշուեն։ Բնակչաց մեծագոյն մասը թշուառացեր են, և իրենց կրօնական դլխոց միջնորդութեամբ՝ քանի մը տարի ապահարկ ըլլալ կխնդրեն կայսերական կառավարութենէն։

— Մադըր-գիւղի վառօդարանին արկածին ղհ դացող հայ գործաւորաց թիւն է՝ 40, որոց 13ը բոլորովին անյայտ եղած են, և մնացորդին մարմիններն ալ արկածին տեղին շուրջը և ծովուն վրայ քարի և ծառի կտորներով գտնուած են։ Մահմետական գործաւորաց 18ին մարմինները գտնուեր են։ Վիրաւորաց, մահմետական և ո՛չ-մահմետական, թիւն է 10, որոց մէջ է վառօդարանին մեքենավար անգղիացի մը։ Անցեալ շաբաթ օր հայ գործաւոր մը փլատակաց տակէն արկածին պատահմանէն 24 ժամ յետոյ ողջամբ հանուեր է։ Խեղճ զոհերուն անդամները, տաճիկ և հայ, խառնիխուռն ըլլալով՝ թէ՛ տաճիկ և թէ՛ հայ կրօնականաց կողմանէ աղաղակութիւնք կատարուեր են։

— Քանի մ'օրէ հետէ արծաթ Մէճիտիյէին կէսին ու քառորդին կեղծերն երևան ելած են։ Դիւրին է հասկնալ. միայն մակերևոյթը արծաթ է, և ներքևը կապար, և Թուղրան՝ վախճանեալ Սուլթան Ազիզի։

— Վերջին օրերս կազի պատճառաւ՝ խասգիւղ աղջիկ մը այրեր, և Արնաուտ գիւղ ալ աղջիկ մը ողջակէզ եղեր է։ Ըզգուշանալու է։ Կազը բարձր տեղ մը դնելու, և հեռուն նստելու կամ աշխատելու է. այսպէս թէ՛ վտանգէ և թէ՛ աչքի վնասէ ազատ կըլլան զայն գործածողները։

ԱՐՑԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իտալիոյ թագաւորին կողմանէ այս անդամ ինքնագիր նամակ մը ղրկուեր է Ռուսիոյ կայսեր։

—Գաղղիոյ ամեն կողմը բազում դրամ կհանդանակուի, թիէրի արձանը կանգնելու համար։ Մայրաքաղաքիս մէջ գբաղնուող գաղղիացիք ալ կմասնակցին։

— Սպանիոյ նախորդ թագաւոր Ամեան՝ եկեղեցական կարգ ընդուներ, և Պապին օրհնութեան արժանացեր է։

— Անգղիոյ թագուհին 250 անգղ. լիրա նուիրեր է, ի նպաստ ռուս և օսմանեան վիրաւորաց։

— Թունուսի պէյը 5000 դաղղ. լիրա ղրկեր է՝ Կարմիր-Մահիկի մասնաժողովին։

— Քիչ մնացեր է, որ Օտէսայի լրագրաց մեծագոյն մասը դադրին թղթի նուազութեան պատճառաւ, եթէ քիէվէն կառքերով թուղթ չհասնի եղեր։

— Լոնտրա գտնուող հելլենացիք կը պատրաստուին եղեր՝ դումարում մ'ընել ի ցոյց համակրութեան առ Կլատստըթըն։ Ասոնք գլխաւոր նախարար լորտ Պիքոնսֆիլտի հակակիր են, Ցունաստանի դէմ ունեցած սպառնալից քաղաքականութեանն համար։

— Վիէննայի կատակաբան թերթերէն մէկն պատկեր մը հրատարակեր է, յորում կտեսնուի ռուս զինուոր մը՝ որ իւր դիմացը կեցող օսմանցի զինուորին դէմ աղաչելով կըսէ. —«Ցաղթուէ այս անդամ, որ ես ալ այնչափ խայտառակ չըլլամ»։

ՀԵՌԱԳՐԱԼՈՒՐՔ

Ձիպրալթար. 10 հոկտ.— Այսօր հոս հասաւ գերմանական նաւատորմիղը։

Փարիզ. 10 հոկտ.— Տէպա լրագիրը՝ Պոլսոյ ազգային զօրաց համար օգոստ. Սուլթանին արտասանած գոհունակութեան խօսքն հրատարակելով՝ կըսէ թէ այսպէս խել մը զրպարտութիւնները կհերքէ։ Եւ կդառնայ կշնորհաւորէ օսմանեան պետութիւնը՝ ազատ բարեկարգութեանց համար անկեղծաբար աշխատելը նշանակելով։

Պրօկլի դուքսը իւր մէկ ատենախօսութեան մէջ յայտարարեր է, թէ Կամպէթթայի կուսակցաց կողմանէ կառավարութեան դէմ եղած զրոյցներն անհիմն են, և թէ Գաղղիա գոհացուցիչ յարաբերութիւններ ունի բարեկամ տէրութեանց հետ։

Լոնտրա. 11 հոկտ.— Կուրգօ՝ զօրավարն Թրնօվայէն և Սելվիէն անցնելով՝ դէպ ի Սոֆիայի ճանապարհը հետազօտութիւն մ'ընելու ելեր է, ըստ Սթանտար լրագրոյն։

Պուքրէշ. 11 հոկտ.— Կըսուի, թէ կայսեր եղբայր Կոստանդին արշիդուքսը պիտի ստանձնէ՝ Գալարաշի կողմը գումարելի բանակին ընդհանուր հրամանատարութիւնը։

Բէշթ. 11 հոկտ.— Գլխաւոր նախարար Պ. Թիսա՝ երեսփոխան Պ. Հէլֆի հարցման պատասխանելով ըսաւ, թէ «Թրանսիլվանիոյ անցից քննութիւնը դատարանաց յանձնուած է. քննութիւնը երեւան պիտի հանէ, թէ այդ շարժման նպատակն ի՛նչ էր, և գրաւեալ զէնքերն ո՛ւսկից բերուած են։ Այս մասին, ո՛ր և է զինուորական միջոց ի գործ դրուած չէ, և յատուկ պաշտօնակալ մ'իսկ ղրկուած չէ Թրանսիլվանիա»։

Նախարարին պատասխանը ազգային ժողովոյ մեծագոյն մասին կողմանէ ընդունուեցաւ։

Մեր վաղեմի բարեկամներէն մեծ. Մինաս էֆէնտի Էմիրեան՝ որ Գօլ-աղասիի աստիճան ունի, և կայսերական բժշկական վարժարանին մէջ անատոմաբուժութեան դասախօսութիւն կընէ, և այս ճիւղին վերաբերեալ քանի մը կարևոր գրքեր դաղղիարէնէ տաճկերէն լեզուի թարգմանելով մրցանակի ու պարգևի արժանացած է, — կհաճի այսուհետև երկրագործական և այլ օգտակար յօդուածներ նուիրել մեզ ի հրատարակութիւն։

Այս անդամ ղրկած է հետևեալն, զոր խիստ օգտակար կհամարիմք, մանաւանդ մեր գաւառաբնակ ազգայնոց համար. և շնորհակալութեամբ կհրատարակեմք։

ԲԱՆՋԱՐ

Բանջարը երեք տեսակ է. այսինքն՝ ճերմակ, դեղին և կարմիր։ Սովորաբար տնկուած տեսակը կարմիրն է։ Բանջարը ամեն կլիմայի և ամեն երկրի մէջ՝ մէջ՝ ուր մնայուն ջրեր չկան, կհասնի. սակայն քիչ մը զօրաւոր և կարծր հողերու մէջ աւելի աղէկ կհասնի, քան թէ կակուղ հողերու մէջ։ Թէպէտ չորութիւնը բանջարին մեծնալուն արգելք մ'է, սակայն դարձեալ կրնայ երկրի մը թէ՛ հարաւոյ և թէ՛ հիւսիսային կողմերը տընկուիլ։ Բայց ամառը անձրեւոտ եղող երկիրներու մէջ աւելի լաւ կհասնի։ Ցաճախակի օգոստ. ամսուն մէջ մեծնալէ կդադրի. բայց աշնան անձրեւները սկը-

սելուն պէս դարձեալ կմեծնայ և մինչև ցուրտ եղանակները բուսնիլը կշարունակէ։

Բանջարի յատկացեալ հողը խորունկ ըլլալու է։ Աշնան մէջ սոյն հողը հերկելու, և եթէ կարելի է՝ երկրորդ անգամ ակօսները հերկելու, և ձմեռէն վերջը ակօսներուն քով դիզուած կոշտ հողերը մանրելու է (թարագլամադ)։ Անձրեւէ մը ետքը եկած մի քանի օր աղէկ օդերու միջոցին տափանել (թարագլամադ) բանջարին շատ օգուտ կընէ։ Բանջարին հողը շատ աղբել (կիւպրէլէմէք) հարկ է։ Յարդոտ աղբը հողը չոր կպահէ՝ որ բանջարին միւս է։ Երբ սառոյցներէն վախ չը մնար՝ անմիջապէս բանջարը կցանուի. մէկ ուղղութեամբ դծի մը վրայ ցանելը նախամեծար է։ Դեռ ակօսները թարմ եղած ատեն ցանելու, և հողը արեգակին ջրութեամբ չորցած ատեն տափանելով դոցելու է. կակուղ հողերու մէջ հունտերը վեց հարիւրերորդամետր, և կարծր հողերու մէջ՝ 3 կամ 4 հարիւրերորդամետր կրնայ ծածկուիլ։ Բանջարները իրարմէ 50 հարիւրերորդամետր հեռաւոր տնկելու է։ Վնասակար և դէշ խոտերը բրցնելով՝ բանջարներուն տերեւները և արմատները մեծ կըլլան։ Բանջարները՝ դեռ բոլորովին կանաչ եղած ատեննին, չորցած և ոլորեալ տերեւները փրցնելու չէ. բայց ամառը երբ հողին մօտ գտնուած տերեւը թառամիլ և ոլորիլ կսկսի, այն ատեն զանոնք փրցնելու է. սոյն գործողութիւնը կատարուած ատեն, երբ միւսակար դէշ և աւելորդ խոտեր և նաեւ իրարու շատ մօտ գտնուած բանջարներ տեսնուին, ամենքն ալ փրցնելու է։ Զանազան ճաճիներ բանջարին միւս կուտան. անոնցմէ մէկ հատը նեղ և երկայն և երկաթի ժանգի գունով ճճի մ'է։ Այս ճճիները դարնան ժամանակ կշատնան և բանջարները դեռ մատաղ եղած ատեննին, արմատն ու տերեւները կուտեն. երբեմն ալ վարուցանի ատեն հունտերը կճարակեն. դեռ կան ուրիշ բանջարի ճճիներ, որոնցմէ ոմանք՝ արմատը, ոմանք ալ՝ օդին մէջ գտնուած մասը կուտեն։ Բանջարը հիւանդութեանց ալ ենթակայ կըլլայ, որոնցմէ ոմանք տերեւներուն վրայ իբր մէյմէկ սունկ երեւան կելնեն. ոմանք ալ տերեւներուն կոթէն սկսելով մինչեւ արմատը կհասնին։ Թէպէտ և տերեւներուն պատահած հիւանդութիւնը միւսակար չէ. բայց արմատոց հիւանդութիւնը բանջարին չորնալուն պատճառ կըլլայ, որ ուտելու աղէկ չդար։ Այս հիւանդութեան առաջքը առնելու համար մինչեւ հիմա յաջող դարման մը գտնուած չէ։ Բանջարը օդը չոր եղած ատեն փրցունելու է։ Ասոր համար կա՛մ բահ (պէլ) և կամ բըրիչ (քազմա) կգործածուի։ Ընդհանրապէս բանջարը իւր բուսնելուն երկրորդ տարին հունտ կուտայ։ Հունտ կրող բանջարները հողին մէջ կթողուին։ Եթէ սոյն բանջարները հովի ենթակայ են, պէտք է զանոնք խռիւով (չալը չբրփը) ծածկել։ Սոյն բանջարները աղբի կարօտութիւն չունին։ Օդը չոր եղած ատեն զանոնք օրը մէկ կամ երկու անգամ ջրել օգտակար է։ Հունտերուն հունձքը բոյսին կատարեալ կերպով հասած ըլլալէն առաջ պէտք է ըլլայ. առաջին անգամ հասած հունտերը լաւագոյն են, պէտք է զանոնք չկորսնցնել։ Ոստերը (տալ) ուշադրութեամբ կկտրուին, և չորնալու համար արեգակին ջրութեանը կթողուին. յետոյ հունտերը առնելու համար կծեծուին. սոյն հունտերը մաքրուելէն վերջը չոր տեղ մը կպահուին։

Բանջարը բոլոր կենդանեաց համար լաւ սնունդ մ'է, դլխաւորաբար ոչխարաց համար լաւագոյն է. սակայն սա ալ չմոռնամք ըսելու, որ արջառոց շատ տրուած բանջարին արմատը նոյն կենդանեաց թոքախտ կպատճառէ. բանջարին արմատը կաթ տուող կովերուն, և մատաղ ոչխարներուն և դառներուն աղէկ կուգայ. բանջարին տերեւները թէպէտ և սննդեան կողմանէ երկրորդ աստիճանի կմնան, բայց բանջարի ժամանակ օգուտ կրնայ քաղուիլ անոնցմէ. կովերուն կաթը կշատցնէ. բանջարը պարզապէս մաքրուելէն և պատառ պատառ (տիլիմ տիլիմ) կտրելէն վերջը կենդանեաց կը տրուի. բանջարները հնձուելէն երկու կամ երեք ամիս վերջը քիչ քիչ այսինքն կենդանեաց ուտելիքին հետ քիչ մը խառնելով տալ պէտք է. կաթնտու կենդանեաց ուրիշ կենդանիներէն աւելի տալու է. կենդանեաց աղբը կակուղնալուն պէս բանջար տալէ դադրելու է։

ՍՏԵՊՂԻՆ (Հաւոտ)

Ստեպղինը մէկ քանի տեսակ է, որ ձեւով, գոյնով, և ճաշակով կտարբերի. ճերմակ, դեղին, կարմիր, և մանիշակ կրնայ ըլլալ. սովորաբար ուտելու համար հասունցած ստեպղինը կարմիր տեսակն է։

Տարւոյն մեծ մասը խոնաւ եղող երկիրներուն մէջ ստեպղինը աղէկ կհասնի. հողը պէտք է խոր, աղէկ աղբուած և աղէկ հերկուած ըլլայ. աւազուտ հողերուն մէջ աւելի լաւ կբուսնի. կակուղ հողերը—եթէ խոնաւ ըլլան—կարծր հողերէն աւելի աղէկ են ստեպղինի համար։ Որովհետեւ աղէկ աղբի կարօտ է, ուստի պէտք է գործածուած աղբը բոլորովին աղէկ ըլլայ, այսինքն մէջը խոտ, յարդ և այլն չգտնուելով՝ զուտ աղբ ըլլայ։

Ստեպղինը ձմեռէն վերջը այսինքն հողը հերկելու համար յարմար եղած օդի ժամանակ պէտք է ցանել. ասոր համար պէտք է օդը աղէկ եղած օր մը յարմար դատել. սովորաբար ակօսներու մէջ իրարմէ քիչ հեռաւորութեամբ կը ցանուի. հունտերը ցանուելէն առաջ պէտք է ձեռքի մէջ զանոնք շփել. հունտերը ցանուելէն վերջը բարակ հողով մը զանոնք ծածկելու է. ցանուելու համար կրնայ նաեւ հունտերը աւազի հետ խառնել, և այնպէս ցանել. հունտերը բարակ հողով այսինքն քիչ խորութեամբ ծածկելէն վերջը շառաւիղին (ֆիտան) քշելուն համար պէտք է ջրել. կրնայ նաեւ օդոստոս ամսէն վերջը ցանուիլ, որով դարնան համար լաւ հասնի, որովհետեւ ձմեռուան ցուրտը միւս չի տար։ Վնասակար և աւելորդ խոտերը՝ եթէ գտնուին ցանուած հողին վրայ, հանելու է. կան ճճիներ որ արմատները կկրծեն, և կա՛ն այնպիսի հիւանդութիւններ որ տերեւներուն կհանդիպին, բայց այնչափ միւս չկրնալ պատճառելուն համար, առանց ուշադրութեան կմնան. նաեւ ասոնց համար մինչեւ հիմա դարման մը չէ յայտնուած։ Եթէ ամառուան չորութենէն յետոյ եղած է, աշնան մէջ կը հնձուին. հնձելու համար պէտք է չոր և ցուրտ օր մը ընտրել. հնձելէն վերջը արեգակին քիչ մը ատեն ցուցնել լաւ է։

Թէպէտեւ շատ սննդարար չէ. բայց աշխատող և կաթնտու կենդանեաց աղէկ կուգայ. կենդանիները շուտով կը դիրցնէ. նաեւ հաւերուն համար ալ աղէկ է. եփուած և կաթի մէջ ջարդուած ստեպղինը հորթերուն միսը համեղ կընէ։ Ձիերուն համար ալ ձմեռուան լաւ սնունդ մ'է, որով ձիերը զօրեղ, և մաղերնին փայլուն կըլլան։ Մտրուկներու (թայ) համար շատ առողջարար է։ Ոչխարաց կատարելապէս յատկացեալ է. կովերուն ալ կաթը շատնալուն և կարագին լաւագոյն ըլլալուն պատճառ կըլլայ։

Ստեպղինը կրնայ առանձին տրուիլ, բայց ուրիշ ուտելիքներու հետ խառնել օգտակար է։ Մաքրուելէն և ջարդուելէն վերջը կրնայ հում կամ եփած տրուիլ։ Տերեւները բոլոր կենդանեաց համար առողջարար են. կրնայ ձիերուն ալ տրուիլ։

ԻԼԱՆ

ՊԱՊԸ ՍԷՐԱՍՔԷՐԻ

Ասաքիրի շահանէ միւայէնաթը իչիւն, պէհասը սիմ մէճիտիյէ երիկիրմի ղուրուշ հիսապը իլէ մաղազուզ տէնէուէրի վերուտինտէ պէր վէճհը փէշին նիզամիյէ խաղինէսինտէն իթա օլունմադ, վէ թարիխի գարարընտան իթիպարէն պէ հէր կիւն սէքիզ երիւզ գըրդ գանթարը միւթահիւտլէրին մաղազալէրինտէ մուայէնէ մէմուրլէրի թարաֆընտան իշարէթի մախսուսէ վազ վէ իրայէ օլունաճագ մահալտէ հըֆզ օլունտուգտան սոնկրա վէ յտէրտիէ օրատան տախի եէնի ճամիի շէրիֆ հավլուսունտա վագի անպարընս վիրուտինտէ հէման վէղն իլէ գապուլ օլունմադ վէ մահալը մէղքիւրէ թէտիմինէ գատար վուգու պուլաճագ մէսսրիֆի նագլիյէ վէ սայիրէսի տախի միւթահիւտլէրէ այիտ պուլունմադ, վէ մէղքուր էլմըգտար պէ.քսիմէտ օն իքի պին պէշ երիւզ գանթարտան նօգսանընա թսիպ օլանլէրէ վէրիլմէմէք, վէ շէրայիթի սայիրէսի իլէ ալընմադ իւզրէ, էլա պին գանթար պէ.քսիմատքն, պէհհը գանթարը երիւզ երիկիրմի պէշ ղուրուշա օլարագ թալիպի էօհտէսինտէ օլտուղունտան, վէ տօգսան իւչ սէնէսի թըշրինի էվվէլին իւչիւնճիւ բաղար երթէսի կինիւ պիլ միւնագասա գարարը գաթիսի վէրիլէճէյինտէն՝ իթա իթմէյէ թալիպ օլանլէրին եէվմի մէղքիւրտէ տարը շոպայի ասքէրիյէ կէլմէլէրի։

29 Իլուլ 187

Պապը սէրասքէրի

—

Ասաքիրի շահանէ էլպիսէ անպարընա օթուղ պին գըյէտէն գըրդ պին գըյէյէ գատար թէրսքիմ իթմիշ վէ ֆիրուսլութի մուգարրէր պուլունան գըրբընթընը ագճէսի երիւզիւք գայիմէ

եիւզ ղուրուշա օլարագ նագտէն վէ փէ-
շինէն վէրիլուպ հէման անպարը մեջ-
քիւրտէն ախզ դելբնմագ շարթը իլէ
պէհէր գելյէսի իւչ ղուրուշա օլարագ
Թալիպի էօհտէսինտէ օլուպ, Թեշրի էվ-
վէլը բումինին տէօրտիւնճիւ սալը կիւ-
նիւ Թէքբար միւզայիտէսի պիլ իճրա
գարարը գաթիսի վէրիլէճէկինտէն իշ-
Թիրասընա Թալիպ օլանլարըն եէվմը
մեզքիւրտե տարը շուրայի ասքերիյե
կելմելերի վէ անպարը մեզքիւրտէ միւ-
Թերաքիմ պիր խայլի քէօհնէ եշեա պու-
լունուպ ֆիրուխթ օլունաճաղընտան,
պունլարըն իշԹիրասընա Թալիպ օլան-
լար տախի անպարը մեզքիւրէ միւրա-
ճաաթ իտերէք եշեայի մեզքիւրի կէօր-
մելերի։

1 Թեշրինի էվվել 1877

Պապը սէրասքէրի

—

Ասաքիրի շահանէ էլպիսե անպարընա
պէ հեր մահ պիրեր բուպը Թէսլիմ օ-
լունարագ տէօրթ մահտա արդասը ա-
լընմագ վէ էսմանը մագպուզ սէնէտլերի
վիրուտինտէ պէր վէճհը փէշին սիմ մե-
ճիտիյէ եիրմի ղրուշա վէ եախոտ ֆար-
գը իլէ գայիմէ վէրիլմէք իւզրէ միւ-
պայեա օլունաճագ օլան տէօրթ միլիոն
արշընն էվրօփաքեարի գերմեզը եուն էն-
լի շերիտին պէհէր արշընը սէքիզ պու-
չուգ փարայա վէ տէօրթ միլիոն արշընն
էվրօփաքեարի գերմեզը եուն ղայթա-
նընն պէհէր արշընը ալթը պուչուգ փա-
րայա օլարագ Թալիպի էօհտէսինտէ օ-
լուպ Թեշրինի էվվելը բումինին ալթըն-
ճը բէնչչէմպէ կիւնիւ գարարը գաթի-
սի վէրիլէճէկինտէն իթա իթմէկէ Թա-
լիպ օլան եէվմը մեզքիւրտե տարը շու-
րայը ասքերիյե կելմելերի։

1 Թեշրինի էվվել 1877

Պապը սէրասքէրի

—

ԿՐԹԱԿԱՆ ՔՐԻՍՏՈՆԷԱԿԱՆ

Ըստ վարդապետութեան Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ

Ի ՊԷՏՍ ԶԱՐԳԱՑԵԱԼ ԴԱՍՈՒՑ

ԱԶԳԱՑԻՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԱՑ

Յօրինեաց

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱՐ ՊԷՅ

Առաջարկութեամբ եւ Վաւերացմամբ

ԱԶԳ. ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՅՆ

Տպագրեալ հրամանաւ

Տ. ՆԵՐՍԷՍԻ Ս. ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ Կ. ՊԼՍՈՅ

Մեր վարժարանաց թէ՛ նախակրթարանի և թէ՛ զարգացեալ դասուց աշակերտք մինչեւ հիմա չունէին այնպիսի Քրիստոնէական մը որ կարող ըլլար նոցա մտքերը գոհացուցիչ կերպիւ լուսաւորել Կրօնի վարդապետութեամբքն՝ ու սրբոտերնին Կրթել Բարոյականի լեհ սկզբունքովը։

Այս պակասը լեցընելու համար՝ Ազգային Կեդր. Վարչութեան Կրօն. Ժողովը խնդրած է Գեր. Տ. Խրէն Ս. Արքեպիսկոպոսէ Նար Պէյ՝ յօրմարագոյն դասագրքեր յօրինել, որ բոլոր դպրոցաց մէջ ամէն դասատուաց ձեռքը Կրօնի և Բարոյականի առաջնորդող գործիներ լինին, աշակերտաց համար ալ հրահանգիչ լինելու ամեն հանգամանքներն ունենան։

Կրօնական Ժողովոյն փափաքը լիովին կատարեցաւ։ Եւ, ինչպէս որ այս գործոց սկիզբը կը տեսնուի, Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայրն ու Կրօն. Ժողովոյ Քննիչ Յանձնախումբն իրենց գոհունակութիւնն յայտնելով՝ կը վկայեն միանգամայն թէ քաջուսումն Հեղինակի գործերն ամենեւիմբ համաձայն են վարդապետութեան և աւանդից Հայաստանեայց Ս. Եկեղեցւոյ. նոյնպէս և տպագրութիւն նոցա օգտակար յոյժ ի փառս Հայաստան Եկեղեցեաց և յուսումն ուխտի մանկանց վարժարանաց Ազգիս։

Այս գովեստները բաւական երաշխաւորութիւն են թէ՛ Սրբազան Հեղինակին իրական արժանեաց և թէ՛ սոյն Դասագրոց խնամօք և ընտրելագոյն ոճով յօրինուած ըլլալուն, որոյ համար՝ իբր տեր-հրատարակիչ՝ չխնայեցինք ոչ ծախք և ոչ աշխատութիւն, որպէս զի այս դերքերը յարմարաւոր պատկերօք և վայելուչ տպագրութեամբ ի լոյս ընծայուին։

Քաջալերս եմք որ այս Քրիստոնէականները Ազգին ընդունելութեանը պիտի արժանանան, մանաւանդ Կրթականը, որ ո՛չ միայն Դպրոցաց՝ այլ ընդհանրութեան ևս կարի օգտակար պիտի լինի, քանզի Ընտանեկան ընտիր հրահանգներ կը պարունակէ. որոց միջոցաւ միայն կրնամք յուսալ՝ թէ օր մը մեր տունները Նախնական դպրոցաց նմանելով՝ պիտի կարենան զուգընթաց քայլել վարժարանաց հետ և անոնց ընթացիցը նպաստել ըստ կարի։ Լուսաւորեալ Ազգերն ա՛յս միջոցով դարգացան, որ ցարդ անոր օգուտներն ալ կը վայելեն։

Ճ. ԱՐԱՄԵԱՆ

Կը ծախուի դրավաճառաց խանութները

ԻԳԻՆ

Նախնական Քրիստոնէական	30 սանդ.
Կրթական Քրիստոնէական	80 »

ԱՌ ԱՐԵԳԱԿՆ

ԴԱՐԱՎԱՃԱՌՈՒԹԻՒՆՔ ԻՆՉՎՈՒԹԻՒՆՔ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄ Է ԿՈՂՄԱՆԸ

Մեծ տուն դեղագործութեան
եւ դեղօրէից

Վ. ԾԱՆՆԻ

Բերա Մեծ փողոց Աղամամի թիւ 77

Եւ

Կ. Պոլիս Կամուրջի հրապարակը թիւ 1—2

Եւրոպիոյ առաջին գործարաւոյ հետ յարաբերութեամբ կապուած, և իւր դեղորէից նորութեամբն և դնոց չափաւորութեամբ հրաշակուած։

Մակի մթերանոց անուանի Հ. Նէսթլէ քիմիագէտին շինած Ֆն. լոտրէյին, որ փոքրիկ ոչի տղայոց, տկար կազմ ունեցող և հիւանդութենէ ապաքինելոց միակ սնդարար ուտելիքէն համայն Եւրոպիոյ մէջ ընդունուած և ամեն գլխաւոր բժշկաց հաւանութիւնն ստացած։

Հոն կը գտնուի նաև։

Քոռմչ (մատակի խմորեալ կաթ) որ մեծ համբաւ ունի Եւրոպիոյ մէջ և շատ կը փնտրուի։

Սֆոնիոլ դը Բիէին, զուտ և մաքուր, Բէլթիէ, Տիոպօսք, ժօպսթ և Էվանս Լէղէ ճարտար քիմիագէտներէն պատրաստուած։

Զկոն ֆոլ, զուտ, Քրիսթիանայի Բէթիկէր Մէլլէրի գործարանէն եղած։

Եէրդէ (հինտիպա) խոհուն, Լուտվիսպուրկի Հ. Ֆրանք գործարանէն ելած ստամոքսի ուժ տուող և ախորժակ բացող որ հաստակ խահուէի հետ խառնելով գինը մեծապէս կիլեցնէ՝ առանց համն ու հոտը փոխելու։

Աբսոլիսպական սաստիպ ամեն ժամու մէջ։

Տիւժէնի ջուր, մազերու անվրիպելի ներկ։

PILULES AHOOLWLY

ԴԵՂԱՀԱՏՔ ՀՈԼԼՕՈՒԷԻ

Լեարդի, ստամոքսի, և աղիքներու ամեն տեսակ անկարգութեանց համար խիստ ընտիր է սոյն դեղահատը, նաև ջղային տկարութեան, ուժաթափութեան և տխրութեան համար. կը ջնջէ և անհետ կընէ ամեն տեսակ անչափաւորութեանց հետքերը։ Սրտի և երիկամանց վրայ օգտակար ազդեցութիւն մ'ունի. արիւնը մաքրելով նոցա խանգարեալ վիճակը կը կանոնաւորէ, և դրգռելով կենսական գործարանները կը զօրացնէ։ Իւր դեղական մեծ ազդեցութեամբը սրտախառնութիւն, կուժուութիւն, մաղձային հիւանդութիւններ, որովայնի մէջ լեցուած կաղեր, դլխի ցաւեր կը վանէ. մարսողութիւնը կը չափաւորի, և մարմինը մաքրուելով բոլոր այն աղտեղութիւններէ՝ որ շատ անդամ զանազան հիւանդութեանց սկզբնապատճառ կըլլան, առողջ, ուժեղ, և բնական դիրքը կդգենու։

ONGUENT HOLLOWAY

ՍՊԵՂԱՆԻ ՀՈԼՕՈՒԷԻ

Մորթային հիւանդութիւնք և վերք բուժելու մասին ունեցած պալսամական յատկութեանցը չհաւաւարիր բնաւ ուրիշ դեղ մը. հին կամ նոր թունաւոր վերքեր, ուռեցք, քաղցկեղ (չիրիփէնչէ), սրունից և ստեանց վերքեր կամ բոլորովին կանցնին և կամ կլաւանան. օգտակար է նաև հարբուխի, հաղի, սրտի բարախման, մանաւանդ օդացաւ (եէլ) ըսուած հիւանդութեան։ Իւր կազդուրիչ և զօրաւոր ազդեցութեամբը խոյլ (սըրատա) հիւանդութեան ապականիչ զօրութիւնը ի՛նչ աստիճան որ ըլլայ՝ կը դիմադրաւէ։

Այս դեղերուն գործածութեան եղանակը նշանակուած է իւրաքանչիւր տուփի վրայ, որ կը գտնուի ամեն դեղավաճառներու քով, և մասնաւորապէս Պահճէ-գափու Թաշ խանի կողմերը Պ. Գասապեանի դեղարանը՝ Նո. 7՝ կը ծախուի։

Աւելի առնել ուզողը կը հրաւիրուի առ հեղինակն ասքթոր Հոլլօուէ ի Լոնտոն Օքսֆօրտ փողոց թիւ 555։

ՊԱՅՄԱՆՔ ՓՈՒՆՋԻ

1.—Փունջը ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ և ՇԱԲԱԹ օրերը կը հրատարակուի։

2.—Տարեկան բաժանորդագինն է միայն չորս արծաթ մէճիա՝ կանխիկ վճարելի թէ՛ մայրաքաղաքիս և իւր արուարձանաց և թէ գաւառաց համար։

3.—Վեց և երեք ամսոց համար ալ բաժանորդ կընդունուի։

4.—Տեղական ու գաւառական թղթատարութեան ծախքը խմբագրութիւնը պիտի վճարէ։

5.—Հատը 60 փարայ է, և կը գտնուի ամեն Հայ դրավաճառաց խանութները և ձեռքէ ծախողներու քով։

6.—Ծանուցման տողը 3 ղրուշ է մէկ անդամի համար։ Աւելի ածան կըլլայ աւելի անդամներու համար։

7.—Խմբագրութեան վերաբերեալ որ և է գիր ուղղելի առ Տնօրէն-Տէր Հ. Ս. Ալաճաճեան, Կ. Պոլիս Ալաճա-Համամ Խալիլ խան մէջին յարկ թիւ 19։

ՏՆՕՐԷՆ ԵՒ ՏԷՐ
Հ. Ս. ԱԼԱՃԱՃԵԱՆ

ՏՊԱԳՐ. Ս. Ղ. ՊԱՐՏԻԶՊԱՆԵԱՆ ԵՒ ԸՆԿԵՐ
Ռիզա փաշա խան թիւ 3